

Valstybinio audito ataskaitos santrauka

KAIP TVARKOMOS IR PRIŽIŪRIMOS KILNOJAMOSIOS KULTŪROS VERTYBĖS

2013 m. gruodžio 5 d. Nr. VA-P-50-1-20

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Ataskaitoje vartojamos santrumpos:

KKV – kilnojamosios kultūros vertybės

KM – Kultūros ministerija

KPC – Kultūros paveldo centras

KPD – Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos

Ataskaitoje vartojamos sąvokos¹:

Kilnojamosios kultūros vertybės – pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę ir įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą.

Kultūrinė vertė – kilnojamojo daikto ar jo dalies savybė, vertinga etniniu, archeologiniu, istoriniu, meniniu, moksliniu, techniniu, religiniu, estetiniu, memorialiniu ar kitu požiūriu.

Kultūros objektas – antikvarinis daiktas, kilnojamoji kultūros vertybė ar kitas kilnojamas daiktas, turintis kultūrinę vertę.

Kilnojamosios kultūros vertybės apsaugos reglamentas – dokumentas, nustatantis konkrečios kilnojamosios kultūros vertybės saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus.

Kilnojamosios kultūros vertybės pasas – dokumentas, kuriame įrašomi pagrindiniai duomenys apie kilnojamąją kultūros vertybę, kultūros ministro įsakymo įrašyti vertybę į Kultūros vertybių registrą išrašas, fotonuotrauka ar (ir) kita vizualinė medžiaga, informacija apie atliktus restauravimo ir konservavimo darbus, buvimo vietas ir savininkų pasikeitimus.

Kilnojamųjų kultūros vertybių apsauga – visuma techninių ir organizacinių priemonių, kuriomis siekiama kilnojamąsias kultūros vertybes išsaugoti dabartinei ir ateities kartoms.

Konservavimas – tyrimais pagrįsti veiksmai, kurių tikslas – sustabdyti naikinantį ar žalingą poveikį kilnojamajai kultūros vertybei ir sutvirtinti autentiškumo požymius, apsaugoti kilnojamąją kultūros vertybę nuo savaiminio gedimo.

Kompensacija – piniginė išmoka, išmokama savininkui už vertybei išsaugoti reikalingų darbų išlaidas².

Restauravimas – tyrimais pagrįsti veiksmai, kurių tikslas – atskleisti kultūrinę vertę pašalinant pažeidimus, gedimus, užkonservuojant ir atkuriant trūkstamas dalis.

Valstybinė kilnojamųjų kultūros vertybių apskaita – kilnojamojo daikto, turinčio kultūrinę vertę, įrašymas į Kultūros vertybių registrą, į muziejų, bibliotekų, kurių steigėjai yra valstybės ar savivaldybės institucijos ir kiti viešieji juridiniai asmenys (toliau – muziejai, bibliotekos), ir Nacionalinio dokumentų fondo apskaitos dokumentus, kultūros vertybių duomenų tvarkymas ir saugojimas.

¹ Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-01-23 Nr. I-1179 (2008-07-03 Nr. X-1682 redakcija), 3 str.

² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009-05-14 įsakymas Nr. ĮV-231 „Dėl kompensavimo kilnojamųjų kultūros vertybių savininkams tvarkos aprašo patvirtinimo“, 4 p.

SANTRAUKA

Nacionalinę kultūros paveldo kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos politiką formuoja Seimas, Vyriausybė ir Kultūros ministerija, Valstybinė kultūros paveldo komisija dalyvauja šią politiką formuojant, o įgyvendina ją Kultūros paveldo departamentas, muziejai, bibliotekos, archyvai ir kt. Atlikti auditą paskatino viešojoje erdvėje kilusios diskusijos dėl netinkamos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos, priežiūros, pastaraisiais metais kai kuriose bažnyčiose ir kituose kulto pastatuose įvykę gaisrai, kai dalis minėtų vertybių sudegė ar kitaip buvo sunaikintos.

Audito tikslas – įvertinti, ar efektyviai tvarkomos ir prižiūrimos kilnojamosios kultūros vertybės.

Audito metu nagrinėjome:

- ar tinkamai organizuojamas kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymo į Kultūros vertybių registrą procesas, apskaita ir priežiūra;
- ar kompensuojama į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalis;
- ar muziejuose, bibliotekose ir archyvuose užtikrinama tinkama kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra ir tvarkymas;
- ar muziejai ir bibliotekos įsigyja, saugo ir įtraukia į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą tik kultūrinę vertę turinčias minėtas vertybes.

Audituojamas 2010–2012 m. laikotarpis. Analizuojant tendencijas ir pokyčius buvo naudojami ir kitų metų duomenys.

Kilnojamosios kultūros vertybės saugomos 104 muziejuose, 5 valstybinės reikšmės bibliotekose, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje³, Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, kurioje saugoma spaudos archyvo antrojo fondo dalis⁴ ir visuose 15 valstybės archyvų. Lietuvos muziejuose 2012 m. buvo saugoma apie 6,7 mln. kilnojamųjų kultūros vertybių. Audito įrodymams gauti atrinkome 10 muziejų (saugančių apie 3,3 mln., t. y., beveik pusę visų muziejuose saugomų vertybių), 3 bibliotekas (saugančias apie 4,6 mln. vertybių) ir 3 archyvus (saugančius apie 4 mln. vertybių).

Kultūros vertybių registre 2013-11-26 įrašytos 2 466 kilnojamosios kultūros vertybės, saugomos fizinių ir juridinių asmenų.

Audito procedūras atlikome:

- Kultūros ministerijoje;
- Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos ir jo trijuose teritoriniuose padaliniuose – Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių;
- 10 muziejų – Lietuvos nacionaliniame, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės, Lietuvos teatro, muzikos ir kino, Vytauto Didžiojo karo, Lietuvos dailės, Šiaulių „Aušros“, Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos, Šilutės, Kretingos, Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcijos;

³ Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas, 1995-06-06 Nr. I-920 (2004-07-15 Nr. IX-2378 redakcija), 8 str. 5 d.

⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007-04-23 įsakymas Nr. ĮV-265 „Dėl nacionalinio publikuotų dokumentų archyvinio fondo nuostatų patvirtinimo“, 6.2 p.

- 3 bibliotekose – Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Kauno apskrities viešojoje;
- 3 archyvuose – Lietuvos valstybės istorijos, Lietuvos ypatingajame ir Kauno apskrities.

Įvertinę surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas. Rekomendacijų įgyvendinimo planas pateikiamas 3 priede.

IŠVADOS

1. Įrašytų į Kultūros vertybių registrą kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra nepakankama, nes:
 - ne visiems savininkams, kurių vertybės įrašytos į Kultūros vertybių registrą kaip kilnojamosios, išduoti šių vertybių pasai ir apsaugos reglamentai (1.3 poskyris).
 - neregamentuota kilnojamųjų kultūros vertybių priežiūra savininkui laikinai ją perdavus saugoti kitam asmeniui, todėl gali būti neužtikrinama tinkama apsauga nuo vertybių sugadinimo ar praradimo atvejų (1.3 poskyris);
 - neregamentuotas kilnojamųjų kultūros vertybių tikrinimo periodiškumas ir jų būklės įvertinimo kriterijai (1.3 poskyris).

Dėl šių priežasčių laiku gali būti nenustatomi vertybių dingimo, sugadinimo ir kt. atvejai ir nepakankamai užtikrinamas kultūros vertybių išsaugojimas.
2. Į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalis, Kultūros paveldo departamentui negavus savininkų paraiškų, nebuvo kompensuota, todėl neišnaudojamos visos įstatymo numatytos priemonės užtikrinančios šių vertybių išsaugojimą (1.4 poskyris).
3. Kultūros vertybių registre ne visi kilnojamojo paveldo objektai pagal savo daiktinę paskirtį ir prigimtį priskirti kilnojamosioms kultūros vertybėms, todėl neužtikrinama tinkama jų apskaita, priežiūra ir išsaugojimas (1.2 poskyris).
4. Įrašant kilnojamąsias kultūros vertybes į Kultūros vertybių registrą dalyvauja daug subjektų (šeši), iš kurių dviejų funkcijos dubliuojasi, ilgai užtrunka savininkų sutikimų gavimas, todėl šis procesas trunka ilgai (1.1 poskyris).
5. Muziejuose saugomų kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vykdomas lėtai ir gali būti baigtas vėliau, nei planuota. Bibliotekoms, archyvams ir kitoms įstaigoms vertybių vertinimo metodika neparengta, o Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo metodinėse rekomendacijose muziejams vertės nustatymo kriterijai ir šaltiniai neviseškai konkretūs, todėl kyla problemų nustatant kilnojamųjų kultūros vertybių tikrąją vertę ir jas apdraudžiant (2.4 poskyris).
6. Muziejai skiria per mažai dėmesio kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymui, įsigyja ir pagrindiniame fonde saugo vertybes, neturinčias kultūrinės vertės, nurašo tik nedidelę dalį menkaverčių daiktų, todėl kaupiamos vertybės, ne visada atitinkančios konkretaus muziejaus rinkinių komplektavimo kriterijus, jos užima vietą saugyklose (2.1 poskyris).
7. Muziejai, bibliotekos ir archyvai kilnojamųjų kultūros vertybių būklės ir jų kiekio tikrinimus vykdo nesistemiškai, todėl neužtikrinama vertybių apsauga nuo sunykimo, dingimo ir kitų panašių atvejų (2.2 poskyris).

8. Steigėjai nepakankamai užtikrina kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos ir apsaugos priežiūrą muziejuose, bibliotekose ir archyvuose, todėl laiku nepateikiamos rekomendacijos dėl jų veiklos tobulinimo ir nėra patikimos informacijos, reikalingos šios srities politikos formavimui (2.3 poskyris).

REKOMENDACIJOS

Kultūros ministerijai:

1. Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių saugojimą, priežiūrą, naudojimą ir išvengti galimų jų praradimo atvejų, pakeisti ir papildyti teisės aktus: nustatyti, kad, laikinai perdavus saugoti ar eksponuoti vertybę, savininkas privalėtų apie tai informuoti Kultūros paveldo departamentą (1 išvada).
2. Siekiant paspartinti ir supaprastinti kilnojamųjų kultūros vertybių įrašymą į Kultūros vertybių registrą ir išvengti funkcijų dubliavimo, inicijuoti klausimą dėl Valstybinės kultūros paveldo komisijos dalyvavimo, įrašant kilnojamąjį daiktą į Kultūros vertybių registrą, tikslingumo (4 išvada).
3. Siekiant, kad kilnojamųjų kultūros vertybių tikrosios vertės nustatymas vyktų sparčiau, parengti kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo muziejuose, bibliotekose ir archyvuose metodikas (5 išvada).
4. Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, apsaugą ir priežiūrą, reglamentuoti jų tikrinimo periodiškumą ir tvarką (1 išvada).
5. Siekiant užtikrinti tinkamą kilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymą ir priežiūrą, papildyti archyvų srities teisės aktus, nustatant archyvams vertybių būklės ir skaičiaus tikrinimų apimtis, patikslinti bibliotekų srities teisės aktus, reglamentuojančius dokumentinio paveldo saugojimo tvarką bei sistemingai tikrinti muziejų, bibliotekų ir archyvų apskaitą ir apsaugą (6, 7 ir 8 išvados).

Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos:

1. Siekiant užtikrinti kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimą, visiems savininkams, kurių kilnojamosios kultūros vertybės įrašytos į Kultūros vertybių registrą, įteikti šių vertybių pasus ir apsaugos reglamentus, periodiškai tikrinti, kaip jų laikomasi (1 išvada).
2. Siekiant, kad savininkams visa informacija dėl į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbų, reikalingų šioms vertybėms išsaugoti, išlaidų dalies kompensavimo būtų lengvai prieinama ir patogiai naudoti, pateikti ją savo interneto svetainėje vienoje vietoje su lengvai randama nuoroda bei viešai paskelbti kvietimą teikti prašymus kompensacijai gauti (2 išvada).
3. Siekiant užtikrinti Kultūros vertybių registre įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą pagal daiktų prigimtines savybes, patikslinti registrą, atskiriant kilnojamąsias kultūros vertybes nuo nekilnojamųjų ir nustatyti kilnojamosioms kultūros vertybėms saugojimo, priežiūros ir naudojimo reikalavimus (3 išvada).